

Казахстан – не «наступний»

Василь Юрчишин,
директор економічних і соціальних програм Центру Разумкова

Після вторгнення в Україну, стало зрозуміло, що тепер від росії можна очікувати будь-яких, навіть відверто безглузких, рішень у будь-якій сфері стосовно будь-якої країни. Сьогодні практично втратило сенс говорити про раціональні дії чи очікування, прогнозувати середньо- і довгострокові позитивної спрямованості тренди розвитку, якщо є підозра, що одним з факторів впливу на ситуацію стане російська політична машина. А от вірогідність втілення негативних сценаріїв (якщо присутній російський слід) катастрофічно зростає.

Росії, яка терпить політичне фіаско від своєї військової неспроможності в Україні, для задоволення хоча б найпагубніших амбіцій кремлівських вождів конче потрібна хоча б якась «визвольна» місія. А у якості країни, яка потребує «захисту» чи «визволення» (від «націоналістів», «мілітаристів», «терористів»), може бути обрано вчорашнього найближчого союзника. Поза сумнівом, є підстави стверджувати, що **наступний російський гнів може бути спрямований проти Казахстану**.

Демонстративні прояви керівництвом Казахстану незалежності і відстороненості від агресивних планів росії, відкрите невизнання «республік», різке збільшення оборонного бюджету, відмова від порушення санкцій у економічних відносинах з росією, готовність до задіяння альтернативних (від нав'язаних росією) економічних зв'язків (зокрема, транспортування нафти до Європи в обхід росії) – все це ланки, які однозначно вказують, що росія втрачає ще один «братський народ».

Ще більше нервує російське керівництво, *по-перше*, те, що казахстанське керівництво не побачило сенсу бути «вдячним» росії, яка на початку року допомогла загасити спалах масштабних протестів в країні (хоча головний їх мотив нібито був інфляційний, однак, вірогідно, частково інспірованих самою росією), а відтак підтримати будь-який сценарій, запропонований кремлем. *По-друге*, Казахстан, замість приєднання до агресії, надає Україні гуманітарну допомогу, а керівництво обох країн демонструють взаємоповагу у підтримують гарні контакти.

Однак, на наш погляд, є **низка факторів**, які дають підстави стверджувати, що **росія НЕ наважиться на військове вторгнення** до Казахстану. Найвагомим, звичайно, виступає солідарність демократичних країн світу, яка зміцніла під впливом українських подій і завдяки якій Казахстан може почуватися безпечніше.

Поряд з цим, звернемо увагу ще на два внутрішніх фактори, специфічних саме для нинішнього Казахстану.

Фактор іноземних інвестицій. Слід нагадати, що економіка Казахстану після розвалу СРСР знаходилась у вельми слабкому стані. Так, ВВП на душу населення Казахстану за паритетом купівельної спроможності (ПКС) у 1990р. складав всього \$4716 (Україна – \$5433), країна посідала 54 місце за Індексом людського розвитку (ІЛР) (Україна – 45)¹. Здавалося, що пострадянська спадщина – політична клановість, сировинність промисловості, низький добробут – ще довгий час гальмуватимуть розвиток країни.

Однак, країна знайшла гарну нішу, використання якої суттєво прискорило економічне зростання і розвиток, що спонукало міжнародних експертів віднести Казахстан до нових

¹ Тобто, у період розпаду СРСР Україна мала вищі показники розвитку людського капіталу та економіки. Сьогодні ж країни «помінялись» місцями – (за результатами 2021р.) ВВП на душу населення за ПКС Казахстану сягає \$28,6 тис., України – \$14,2 тис.

«азійських тигрів». Країна одну з головних ставок у економічній політиці зробила на залучення інвестицій, відкрила можливості для широкого входження іноземних капіталів, розглядаючи політику залучення у національну економіку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у якості ключового фактору розвитку країни. Для цього, було запроваджено послідовність реформ, спрямованих на відкритість економіки і модернізацію її виробничої структури та інфраструктури².

Зокрема, заслуговує на увагу створення 12 спеціальних економічних зон, в яких були впроваджені значні податкові стимули для інвесторів, а увага керівництва була спрямована на недопущення погіршення інвестиційного клімату³. Інвестори оцінили такі зусилля належним чином і результати незабарилися – сьогодні сукупні накопичення ПІІ у Казахстані (з початку 1990-х) сягнули \$320 млрд.⁴

Зауважимо, хоча спочатку обсяги залучених ПІІ були відносно незначними (менше \$1 млрд на рік), навіть такі обсяги для ослабленої економіки мали значний вплив – на початку 2000-х років щорічний приплив ПІІ сягав 8-12% ВВП. Як відомо, капітали завжди «притягують» капітали, і подальша політика сприяння ПІІ стимулювала зростаючі обсяги залучених ПІІ (до \$12-14 млрд). Між тим, у термінах ВВП приплив ПІІ вже «важлив» менше, оскільки за цей період зросла й сама національна економіка, а відтак – готова приймати дедалі більші обсяги капіталів (діаграма «Прямі іноземні інвестиції в економіку Казахстану»).

Так, за останні 5 років головними зовнішніми інвесторами стали провідні корпорації і компанії з Нідерландів (\$33,8 млрд), США (\$19,4 млрд), Швейцарії (\$12,5 млрд), Китаю (\$6,2 млрд), Франції (\$4,7 млрд). І навіть в умовах зростаючих політичних ризиків і війни в Україні приплив ПІІ у I кв. 2022р. сягнув \$6,9 млрд.

Значні ПІІ, які надходять з провідних країн, крім макроекономічної складової формування ВВП, набувають ще й **безпекового фактору**. Справа у тому, що наявність значних активів у провідних галузях, які належать іноземному капіталу, у випадку спроб їх захоплення або перешкоджання їх діяльності іноземними військами, класифікуватиметься як безпосередній терористичний акт, який, загрожує масштабними людськими втратами, у т.ч. іноземного персоналу. Звернемо увагу, що у випадку російського нападу на Казахстан під загрозою можуть виявитись як європейські та американські корпорації, так і китайські. Тобто тут «природнім» чином проявиться консолідована позиція всіх найбільших країн світу (у т.ч. США

² Kazakhstan Foreign Direct Investment. –

³ Сьогодні країна посідає 28 позицію у рейтингу Світового банку легкості ведення бізнесу (World Bank's Doing Business Index).

⁴ Sartbayev B. Kazakhstan aims to become a destination for global investment. –

<https://foreignpolicy.com/sponsored/kazakhstan-aims-to-become-a-destination-for-global-investment/>

і Китаю) захисту активів від спільного агресора. Відтак, росія зіштовхнеться з протидією країн-глобальних лідерів з легко передбачуваним результатом.

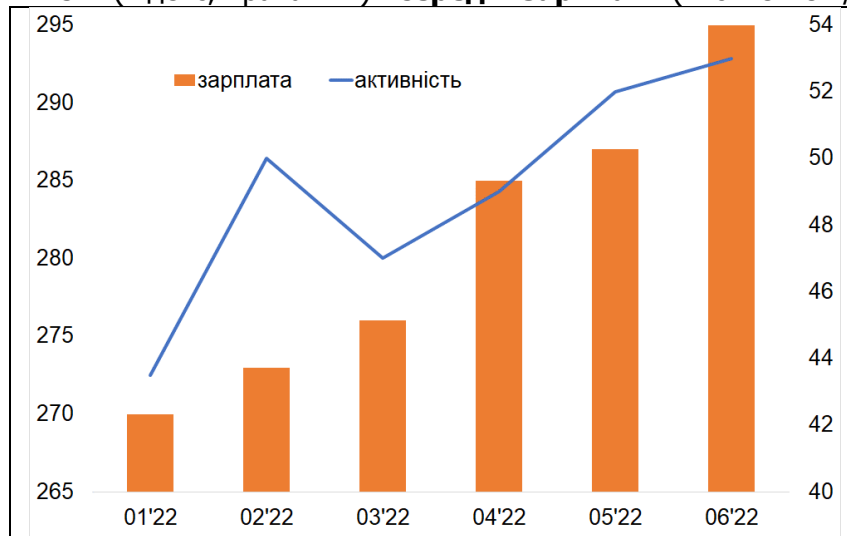
Тобто значні обсяги диверсифікованих працюючих в країні **ПІІ стають достатньо надійним захистом від зовнішньої (російської) агресії**. Це сповна стосується Казахстану, який, як вказано, є регіональним лідером у розбудові національної економіки, у т.ч. покладаючись на міжнародні капітали.

Суспільно-політичний фактор. У росії був «шанс» захопити Казахстан у січні 2022р., коли казахстанське суспільство виявилось розбурхане, переповнене масовими протестними настроями, для подолання яких були введені російські «миротворчі» війська. Однак, вірогідно, вже того часу керівництво росії було націлене на Україну і, розуміючи, що навіть «миротворча» місія потребує значних військових ресурсів, вирішило «не розмінюватися» і не відволікатися від пріоритетних задумів. Вочевидь, припускаючи, що після захоплення України Казахстан сам схилиться перед переможцем, тим більше зважаючи на послаблення казахстанського керівництва.

Однак, останнє виявилось недооціненою (для росії) похибкою. **Боротьба України за незалежність суттєвим чином вплинула на розуміння у Казахстані особливостей «руського міра», відновила і посилила тенденції консолідації казахстанського громадянського суспільства.** Хоча невдоволення діями керівництва країни у січні 2022р. залишається високим, однак, водночас, громадяни почали дедалі ясніше вбачати у новому президентові політика, який проявляє незалежні державницькі позиції, активізує економічну діяльність (на основі звільнення ринків від надмірної опіки держави), адекватно реагує на кремлівський тиск і посилює співпрацю з країнами Заходу⁵.

Запроваджувана внутрішня і зовнішня політика надала Казахстану впевненості у стабільному зростанні і розвитку. Як наслідок, з початку 2022р. ділова активність демонструвала стійкий характер, що, водночас, знаходило відображення у зростанні зарплат і добробуту (діаграма «Ділова активність і середні зарплати»).

Ділова активність (індекс, права шк.) і середні зарплати (тис. тенге* / міс, ліва шк.)

* у доларовому еквіваленті середньомісячна зарплата складає приблизно \$600-650.

У Казахстані вкотре проявилась висока **взаємопов'язаність і конкурентність** сучасного світу. Оскільки росія «ув'язла» в Україні, а у Казахстані її (росію) вже ніхто не чекав, цим одразу скористались інші значимі гравці у регіоні, насамперед Китай і Туреччина. Розширення контактів керівників Казахстану з новими партнерами, започаткування спільних проектів, у т.ч.

⁵ Umarov T. After Ukraine, Is Kazakhstan Next in the Kremlin's Sights? – <https://carnegieendowment.org/eurasiainsight/>.

у сфері безпеки – одразу ускладнили наміри росії по вторгненню. В нових умовах найвірогідніше Казахстан зможе розраховувати на значне посилення партнерства і у безпековій сфері, надходженню допомоги з перших же днів інтервенції (якщо така станеться), а підтримка росії з боку двох вказаних країн найвірогідніше зникне зовсім.

Як Україна сприяла захисту Казахстану, так і Казахстан може **покращити упізнання України** в азійських країнах. Зважаючи на зростаючий авторитет Казахстану на азійському просторі, можна сподіватись на те, що позиція країни стосовно російської агресії і боротьби України за незалежність набудатиме поширення, що, своєю чергою, **покращувати ставлення країн регіону до України**.

Попередні висновки. (1). Приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до країни сьогодні стає вже не лише економічним фактором розвитку – дедалі більше він набуває безпекового змісту. Більше того, найкращим захистом країни від зазіхань агресора стають ПІІ – чим вищі обсяги припливу ПІІ, насамперед з розвинутих країн, тим у більшій безпеці проти незваного імперського агресора може почуватися країна.

(2). Україна має якнайшвидше осучаснити інвестиційну політику, у т.ч. стосовно ПІІ⁶. Таке завдання ускладнюється тим, що, хоча війна ще продовжується, однак і інвестиційні рішення не можуть відкладатись. Пошук інвестиційних пропозицій у промисловості та аграрному секторі, створення нових логістичних ланцюгів і транспортних коридорів⁷, у т.ч. експортного спрямування, формування базису для оновлення людського капіталу – вимагають значних інвестиційних ресурсів вже сьогодні. Це, водночас, зможе стати тестом для влади у результативності її вмінь будувати нове повоєнне суспільство.

(3). Позиція Казахстану стосовно України слугує вагомим сигналом для зміцнення (навіть в умовах перешкод з боку росії) торговельних та інвестиційних зв'язків між двома країнами. Крім безпосереднього впливу казахстанських ПІІ на економічне середовище, слід враховувати те, що Казахстан є високодинамічною країною Центральної Азії, має широкі регіональні контакти. Входження українських виробників і експортерів до Казахстану означає входження до великих азійських ринків.

Водночас, Казахстан є однією з найвагоміших країн Ініціативи «Один пояс один шлях», де формується велика кількість трансконтинентальних ділових проектів. Входження України в реалізацію азійського етапу Ініціативи сприятиме вписанню України у глобальні інфраструктурні мережі.

(4). Зважаючи на те, що Казахстан дедалі більше повертається обличчям до Заходу, а головним стратегічним партнером України виступають США, є підстави стверджувати, що посилення співпраці між Казахстаном і Україною отримає підтримку і США, що зрештою покращуватиме результативність стратегічної співпраці.

⁶ ... а не займатись запровадженням сурогатних інструментів, на кшталт «інвестиційних нянь».

⁷ Зокрема, серед найголовніших, перехід до «європейських» залізничних колій, що як сприятиме прискоренню інтеграційних можливостей вітчизняних перевозок, так і посилюватиме безпековий фактор, оскільки ускладнюватиме перекидання вантажів для російського агресора у випадку нового вторгнення.